

נפתלי

Rabbi Jehuda Lebh

Versione, Notis, Paraphrasi, Emenda-
tione Textus, Interfinitione, dictorumq; S. S.
in margine notatione illustratus.

Quem

Consensu Amplissimæ Facultatis Philo-
sophicæ in alma, quæ Pernaviæ est, Academia,
Eruditorum examini submitunt,

Vir Cl.

CAROLUS SCHULTEN,

Hist. Prof. Reg. & Ordin.
h. t. Rector-Magnificus.

Et

JOHANNES ELIAS PASTELBERG, 1922.2608.

Ad Mustel in Oesilia Past.

In Auditorio Majori die 27. Octobr.

Anni 1709. horis consuetis.

PERNAVIAE,

Excud. JOHANNES BRENDKEN,
Reg. Acad. Typographus.

S.^æ R.^æ M.^{tis}
SUMMÆ FIDEI VIRO,
SENATORI, GUBERNATORI
ET CANCELLARIÆ REGIÆ CON-
SILIARIO, ut & ACADEMIÆ PERNA-
VIENSIS CANCELLARIO OPTIMO, CEL-
SISSIMO, BENIGNISSIMO,

ILLUSTRISSIMO atq; EX-
CELLENTISSIMO COMI-
TI AC DOMINO

DN. ARWIDO
HORN,
MOECENATI AC PATRONO
MAXIMO,

VITAM ET PROSPERITATEM !!!

Est 14075

131931303

Illustrissime & Celsissime Comes
atq; Cancellarie,
Domine Gratosissime.

NOvarum exordia civitatum &
societatum incunabula, quò auspiciora
redderent olim Gentes, atq; certiora futu-
rorum posteris exstarent successuum incrementa, Deos
sibi venerabundo pietatis ambitu quærebant præfides,
sub quorum providenti & sanctiore cura ad illud e-
minentis gloriæ culmen sine maligniore fatorum reni-
su properare possent omnia illa, quæ spe animoq; sibi
præceperant. Ipsa sapientiæ sedes *Athenæ*, quæ tot præ-
claris

claris olim cum Eloquentiæ tum prudentiæ incla-
ruit Magistris, non alia ratione ad summum illum, quem
sua ætate inter Græciæ civitates reliquas tenebat opti-
marum artium, scientiarum, opum potentiæq; princi-
patum, semet conscendisse putabat, quam quod divæ
Minervæ nixa præsidio, concessum sibi à Numine Pal-
ladium inter suæ civitatis arcana repositum haberet.
Neq; suæ quidquam vel industriæ vindicare vel tribue-
re promptidini reliqui cultiores voluere populi, nisi Tu-
telari suo Numini, quæcunq; feliciter cesserant, fer-
rent accepta. Vana licet hæc & per gentilem cæcita-
tem superstitiosa; Hoc tamen ætati omni & cuicunq;
populo documentum est indubium: Nullas unquam
aut exstare societates humanas, aut florere, civi-
illæ sint sive sacræ, nisi magnorum virorum atq; Hero-
um sustineantur præsidii. Nostra, quæ heic Per-
naviæ agit Academica societas paullo ante belli tam
cruenti & pertinacis initia ad hunc Regium portum
constituta, inter suæ felicitatis pignora, quo & auge-
scere indies & efflorescere se posse sperat, numerat, quod
Gratiosissimo Tuo COMES CELSISSIME & CANCELLARIE
ILLUSTRISIME regatur auspicio, protegatur præsi-
dio. Visum enim primo fuit invitis quasi Musis ipsis
ad litorosissimum hunc locum conlocatas sibi fuisse se-
des, quæ amœnam quandam tranquillitatem deside-
rant, extraq; classicorum turbas & sonoros lituorum
clangores reponi gestiunt. Ceterum a quô tem-
pere per summam clementiam Gloriosissimi Augustissi-
mique Principis **CAROLI XII.** Regis no-
stri invictissimi, Tuo, CELSISSIME COMES, fruilicuit
Academicæ huic societati, auspicio, ad illū inter hæc ar-
dua & res quandoq; conclamatas quasi, eminentiæ per-
vinisse

vinisse sese gaudet gradum, ut Musas heic residentes co-
luisse non pœniteat illos, qui ad bonas literas addiscen-
das huc accesserunt: Quippe qui ingenuo proficiendi
studio tantum effecere, ut non pauca aut minuta suæ
diligentiæ felicisque inter nos commorationis relique-
rint monumenta: Quæ tanquam maturi jam Literati
hujus seminarii fructus in publicam lucem prodeunt.
Horum autem, quum primitiæ aliquæ mihi quoque
obferendæ sint, ad Tuæ Celsitudinis sacram ædem, ad
Tuas aras venerabundus accedo, humillimè orans ut
exiguas has ex alieno peregrinoque Orientis solo peti-
tas collectiones clementi nutu accipias, interque Tua
Chartophylacia reponi non deneges, ut & inter Tuos
adoptes

Celsissime Comes & Cancellarie
Domine Gratiosissime

Cientes
Nomini Tuo
deditissimum

Carolus Schulten.

QUo olim Joh: Hen: Hottingerus Tigurinus amore complexus est R. Levi Barcellonitam, ut jus Hebræorum juxta Novo Theolæ Mosaciæ ordinem, ejus unice vestigia pre-mens in lucem edere sibi non molestum duxerit; eodem me jam dudum profecutum esse R. Jehudam Lebh Synagogæ non ante multos annos Swertzensis præfctum fateor. Hic Ferdæ an. 1687. suum ספר חכמ לב conscriptum בלשון קלילה וצחה, quemq; rectè קיצור הרמב"ם adpellaveris, sexcentas & tredecim in scripturis sacris, Rabbinorum exceptis, Leges tradentem, pro more Judæis recepto, בהסכמא Triga Rabbinorum, R. samuelis אב"ר מ"מ & ר"מ Ferdenfis, R. Josephi אב"ר ב"ר Brunsvicensis, nec non R. Wollff אב"ר מ"מ & ר"מ Vitzhausensis, typis R. Josephi filii Salomonis Sneürs imprimi curavit. Quam ejus operam postquam legi & relegi, videremq; eam non tantum Ebraicæ Antiquitatis & juris, sed & Theologiæ studiosis pulchrè inservire: quot enim hic præcepta, tot loca Pentateuchi ex judæorum intermediorum & hodiernorum mente explicata habes; illicò cupido animum incesit textum R. Jehudæ Versione qualicunq; adornare, notisq; ex scriptoribus purè Rabbinicis, in quantum talium librorum in his locis suppellex, quæ quàm curta sit & circum scripta nemo non ignorat, pateretur, illustrare: & paraphrasi ipsam versionem, ubicunq; ex se ipsa non satis commodè intelligi posse præsupponi poterat, dilucidare: Ebræum textum distinctionibus interstingvere, non nunquam quoq; emendare, ubi necessitas ipsa imperavit: tandemq; dicta
 scripturæ

scripturæ, quæ non citata plerumq; à Rabbinis adferri solent, in margine exprimere. Hæc omnia cum occiperem, atq; horis tantum succisvis animo meditarer, factum est, ut quæ primum levi manu & negligentius tractare in animum induxi, postmodum vehementiori conatu & ardentiori studio adgrederer, stimulatus Amplissimorum virorum deq; Republica literaria in dies magis magisque merere pergantium svasu & hortatu, existimantium inculcantiumq; facturum me operæ pretium, saltim rem multis non ingratham, si labores hocce pro virili exantlatos juris publici facere anniterer. Quorum desiderio quàm grave mihi primum accidit ut velificari aliquando vel possem vel deberem, si non aliundè, certè hinc constare arbitror, quod moniti istius Rabbinici (Talm: Berach: p. 63. col. 1.) servantissimus esse semper constituerim: בחר דלית גבר h. e. ubi non est vir, tu esto illic Vir. Contra: באהר דאת גבר המן לא תהוי גבר h. e. in loco ubi est vir, tu ne esto vir; eruente Clarissimo Buxtorfio sensum talem: ubi quis officium suum rectè facit, tu ne efferes te supra illum, ut illum vel contemnas vel loco movere cogites. Videlicet quoniam substrata materies non directè pertinet ad spartam, quâ per DEi gratiam defungor, sed eam sibi vindicat & asserit LL. Orient. & Gr. Professör, Dominus ERICUS FAHLENIUS, in omni literatura Orientali tantam consecutus nominis celebritatem, quanta concipi possit unquam deberi ei, cui in hoc studii genere ad ipsum fastigium & culmen ascendere concessum est; in notam temeritatis & præfidentia me facile incursum fore arbitratus sum, si eo præsentem, in isto quidem argumento, in cujus adyta & intimos recessus Celeberrimus ille Vir, inimitabili planè diligentia & assiduitate jam dudum penetravit, aliquid moliri conarer

narer. Proinde locum heic habere illud *πολυθρύλλστον* מרילי
:הריק בהריק: כמלע שהוקיה בהריק: in primis cum vidi lege R. Jehudæ vi-
cesima tertia cautum esse sub pœna mortis alios docere
doctore intra duodecim milliaria constituto: והמורה
הוראה תוך יב"מ מיל הייב מתה. Ast mitigante sententiam
conditione: *אאכ מחל על כבודו* h. e. *nisi ipsius venia &*
indultu fieri potest: tantumq; mihi favit Amplissimus Col-
lega, ut non tantum labores meos maximopere proba-
rit, sed et vehementer stimulaverit, ut anam edendi
publicandiq; anqvirem: & tandem sibi non displicitu-
rum promisit, si per disputationes Academicas luci
publicæ sisterentur, qvô nobilissimæ juventuti in Philo-
logia Ebræa, præter suam operam, quamvis illa meo
judicio iis ita sufficit, ut junctam aliorum nullatenus
requirat, adhuc exstet occasio ingenia sua disputando
exercendi; non potui me continere, quin remoto tan-
to obstaculo, amicis quodammodo gratificarer, speci-
menq; aliquod futuri, si DEUS vitam & vires conces-
serit, operis, prælo subjicerem. Accipe itaq; Beni-
vole Lector, faventi animo hanc juris Hebraici ad Judæo-
rum mentem institutam explicationem: relinquet il-
la tibi, ut loquar cum Hottingero, satis bonæ fru-
gis succique. Quamvis enim jejuna nonnunquam &
insulsa, adeoque à Judaica cæcitate minimè aliena
glossemata contineat, tamen neq; illa omittenda erant,
ut quam periculosum sit delerta *ὕπσιππώσι τῶν ὑγαίωνων*
λόγων ad *σσοφισμῆνας μύθας* delabi, serid expendant illi, qui
etiamnum in eodem *παρρησιῶν* luto non sine præsen-
tissimo animæ discrimine hærent. Vale.

Reverendissimo & Amplissimo
Sacræ Regiæ Majestatis Sveciæ
Magnæ Fidei VIRO,
Provinciae Oesiliensis & Civitatis
Arensburgensis Gubernatori,
Perillustri Generosissimoq;
DOMINO,
Dn. Engelbrecht
Mannerburg,
Domino in Bremerfeldt & Torry.
Patrono ac Promotori Meo
Propensissimo.

Nec non
 Reverendissimo & Amplifs. Dn.
 DOMINO,
HERMANNO
WITTE,

Sacræ Theologiæ Doctori Celeberrimo, Superintendenti Oesiliensi Dignissimo, & Consistorii Ecclesiastici Præsidi gravissimo,

Ut
 Pastori Eccles. Cathed. Arensburgi
 Vigilantissimo,

Fautori & Promotori

Ad cineres reverenter Colendo,
 Exercitium hoc Academicum

*Ea, qua par est, submissa & perofficiosa ratione
 dicat offert & consecrat.*

*Johannes Elias Wastelbergh/
 Respondens.*

ה'לכ' יסודי התור' י' מצו' RITUS de fundamentis Legis pr. x. Aff. vi. Neg. iv.
 ו' מ' ע' ר' מ' ל' ת'

I.
יְסוּד היסודות ועמוד החכמות. לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא משמים ממעל, ומה שעל הארץ ומתחתיה, המציא ועשה הכל בדבור, וכולם צריכי לו, והוא ברוך הוא, אינו צריך להם, ולא לאחר מהם, והוא שהנביא אמר, ויהוה אלוהים מת, *a*. הוא לבדו האמת, ואין לאחר אמת כאמתתו, ואין עוד מלבדו, כלומר, אין שם מצוי אמת מלבדו, כמותו, הוא אלהי העולם, אדון כל הארץ והוא המנהיג הגלגל בכח, שאין לו קץ ותכלית, בכח שאין לו הפסק, ומסבב הגלגל חמיר, ברוך הוא, בלא יד ובלא גוף, וידיעתו דבר זה מצות עשה, שנאמר אנכי יהוה

אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים:
sphæram hanc continuo movendo: ut manus, ita corporis expers.
 Notitia hujus rei ex præcepto Affirmativo ita se habente fuit: *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti.* *a*. vid. En Jacob p. 47. Exod. 20. 2.
 p. 50. col. 2. Item Biblia Buxtorfi in Gen. c. 1. v. 1. in Baal Hatturim.

Fundamentum maximum, atque columna sapientiæ est, nosse Deum esse **Eus** primum, eundemque omnis Entis, sive superne illud sit in cælis, sive super & infra terram, autotem inventoremque. Etenim invenit omnia, & fecit verbo: ad hæc singula ipso indigent, ipse autem Benedictus (in secula) eorum ne quidem uno. Id quod Prophetæ innuit dicens: *Dominus Deus verus est.* quasi dicat, ipse solus est veritas nec alius alicujus veritas est, sicut veritas ejus. *Non est alius præter eum,* (videlicet) qui huic similis sit. Namque hic est totius universi Deus, totiusque terræ dominus. Hic orbem potentia infinita & absoluta, imo tali, cujus nulla est intermissio, regit ac moderatur.

אלוה זה אחר הוא, ולא שנים, ולא יותר על שנים, אלא אחר, שאין כחידו, אחד מן האחרים הנמצאים בעולם, וידעת דבר זה מצות עשה, שנאמר *א. שמע דומי ישראל יהוה אלהינו, יהוה אחד: Dominus Deus tuus unus est. a. vid. Jerusch.*

Deutr. 6. 4.

שש אחר וזלחו שנ' לא יהיה לך אלהים אחרים, והמעלה על דעתו חס ושלוה, הרי הוא כופר בעיקר, שזה הוא עיקר גדול, שחכל תלוי בו, ובתורה ובנביאים מפורש, שאינו גוף וגויה, ולא ישיגוהו משיגי גוף, שנ' כי לא ראייתם כל תמונה, ונאמר אל מי תדמני ואשוה, ואם כן, זה שכתוב

Deutr. 4. 15.

בתורה ותחת רגליו, וכתובים באצבע, דברה תורה כלשון בני אדם, והכל כנווין הן, ודרך משל, ואין דעתו של אדם מבין, ואין יכולה להשיגו ולחקרו שנ' החקר אלוה תמצא, אם ער תכלית שרי תמצא:

Deut. 6. 5.

Notandum est aliter paulo legi præceptum hoc in Rabbi Jehuda videlicet: לאהבו האל הנכבד והנורא הזה, שנ' *a. ואהבת את ה' תמצא, אם ער תכלית שרי תמצא:*

Deum hunc unum esse, non duo, vel duobus plures. & (ita quidem) unum, ut ex unis in mundo existentibus unus non sit ejus unitatei similis. Innuitur hoc ipsum Præcepto Affirmativo: *Audi Israhel Berachoth מ"א Jalkut in Gen. p. 266. col. 2.* Prohibetur, ut aliquis, (quod absit) in animum sibi inducat existere præter hunc alium (Deum) quoniam scriptum est: *Non habebis Deos alienos coram me.* Qui id suspicatur, ipsum fundamentum (Deum & veram religionem) abnegat. Nam hoc fundamentum est maximum, ex quo (reliqua) omnia pendent. In Legge & Prophetis expressis exstat verbis, eum corporis partem esse, quippe qui corpora tangunt, hunc palpare nequeunt, secundum scripturam: *Non vidistis ullam imaginem, item: cui assimilabis me.* Si res ita se habet, sequitur ea, quæ in lege scripta sunt: *sub pedibus ejus.* Et scripta digito: ad morem humanum proferre scripturam, atque esse ejusmodi Periphrases & Metaphoricas locutiones, siquidem nullius hominis captus (quid Deus sit) percipit, nec potest illud unquam assequi & perscrutari, teste scriptura: *Num scrutinium Dei invenies, num ad absolutiorem omnipotentis pertinges? a. vid. Jalkut ex libro Mechilta p. 80. col. 4. item 81. col. 1.*

Præcipitur diligere Deum hunc gloriosum tremendumque juxta id: *diliges Dominum Deum tuum.*

מ"ע ליראה כמנו, שנ' *a. את יהוה אלהיך תירא, והאיך הוא הדרך לאהוב ולירא אותו, בשעה שתכונן האדם במעשיו וברואיו, הנפלאים והגדולים, ויראה מהם חכמות אשר אין להם ערך וקץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפחד את יהוה, ומתאוה תאוה גדולה, לידע השם הגדול כמ"ש דוד, צמאה נפשי לאלהי, וכשמחשב ברברים אלו מיד הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה, שפילה, עומדת ברעף קלה ומעוטה לפני תמים דעות, כמ"ש כי אראה שמין מעשה אצבעותיך, מה אנוש כי תזכרני וצריך לידע כללים גדולים ממעשה רבון עולמים, כדי שיהיה פתח למבין לאהוב השם, כל מה שנרא הק"ב בה בעולמו נחלק לשלשה חלקים, מהם, ברואים מחוברים מגולם וצורה, והם הוו' ונפסדים, כמו גופות האדם ובהמה וצמחים ומתכות, ומהם ברואים מחוברים מגולם וצורה, אבל אינן משתנין מגוף לגוף, ומצורה לצורה, אלא צורתם קבועה לעולם כגולמם, והם הנגלים והכוכבים, ומהם, ברואים צורה בלא גולם כלל, והם המלאכים שאינם גוף וגויה, אלא צורות נפרדות זו מזו, ואינן שווין במעלות, כי כל אחד מהם למטה ממעלתו של חברו, שנוי שמות המלאכים, על שם מעלתם הוא, חיות הקדש, אופנים, אראלים, חשמלים, שרפים, מלאכים, אלוהים, בני אלהים, כרובין, ואישים, ואלו העשרה שמות שנקראו בהן, על שם עשרה מעלות שלהם, ומעלה*

Timebis eundem, dicitur enim: *Dominum Deum tuum timebis.* Quomodo vero amare eum & timere simul poteris? (Nimirum) ut primum opera ejus & creaturas præstantes aque admirabiles consideraverit homo, indeque incomparabilem & infinitam sapientiam perspexerit, confestim amat, laudat, reveretur, & avidissime expetit cognoscere maximum Deum, quem admodum David: *anima mea, inquit, sicut Dominum Deum viventem; Postquam hæc (penitus) secum reputavit, illico confunditur, timet, & trepidat, intelligens se esse creaturam parvam, humilem, tenebris obvolutam, & perquam exigua scientia circumscriptam illius respectu, qui sapientia perfecta est.* Ad eum modum dicit scriptura: *Video caelos tuos, opera digitorum tuorum, quid homo est ut ejus recorderis? Scire itaque interest ea, quæ operum divinorum præcipua sunt & maxima, quod ad intelligendum Dei amorem viam nobis illa sternant.* Omnia, quæ benedictus ille in mundo suo creavit, dividuntur trifariam. Ex his creatorum alia sunt ex materia & forma composita, quæ existentiam habent, at in dies deficiunt, ut corpora hominum jumentorumque, vegetabilia quoque & metalla. Rursus alia sunt, quæ ex materia quidem & forma constant, non tamen ab uno corpore in aliud, vel ab una forma in aliam mutantur, sed forma in materia earum manet æternum fixa;

Deut. 6. 13.

Psal. 42. 3.

Ibid. 8. 4.

שאין למעלה ממנה, אלא מעלת האל יתברך, היא מעלת הצורה הנקראת חיות, לפיכך נאמ' בנבואה, שהן החת כסא הכבוד, ומעל' עשירית, היא צורה הנקראת אישים, הם המדברים עם הנביאי ונראה להם כמראה הנבואה, לפיכך נקראו אישים שמעלותם קרובה אל דעת בני אדם, ומעלתו, וכל הצורות האלו חיים, ומכירים את הכורא, ויורעים אותו דעה גדולה, עד למאור, כל צורה לפי מעלתה, אפילו מעלה הראשונה, אינה יכולה להשיג אמתת הכורא כמו שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג ולידע, אבל משגת ויודעת יותר, ממה שמשגת הצורה, שהיא למטה ממנה, Ezech. I. וכן כל מעלה, עד מעלה עשירית, גם היא יודעת הכורא, דעה, שאין כח בני אדם, המחוברים מגולם וצורה, יכולי להשיג ולידע, הכורא ברוך הוא נרא הכל לפיכך יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו, ודברים אלו המה כטפה מן הים, ממשעי מרכבה, ולא ידרוש דברים אלו, אפי' ליחיד, אלא לחכם מבין מרעתו, ועליהם נא' יהיו לך לברך: ואין לזרים אחך: הגלגלים הם, השמים רקיע וכול וערבות כו' לכנה ככב נגה חמה מאדי' שבתו צדק, וגלגל שמיני שבו שאר ככבים הנראים ברקיע, וגלגל חשיעי המקיף את הכל, והוא החזור בכל יום, ממזרח למערב, ומסבב את הכל,

ut orbes & stellæ. Tandem & illa sunt, quæ formam omnino sine Materia habent, videlicet Angeli, qui corporis expertes formæ tantum sunt ab invicem separatae. Hi non sunt gradibus æquales, sed alter altero inferior est. Differentia Nominum Angelorum ex gradibus eorum provenit. Sunt autem illa: חיות הקדש, כופנים, אראלים, חשמלי' שרפי' מלאכי', אלוקים, בני אלוקים, חיונים, Hæc sunt decem nomina quibus propter decem gradus suos appellantur. Gradus autem quo, præter Benedicti Dei, nullus superior existit, illius forma vocatur חיות. Idcirco dicitur in Prophetia, quo Hæc (bestiæ) *sunt sub throno gloriae*. Decimus gradus est forma אישים vocata. Quo referas eos, qui cum Prophetis locuti eis in visione Prophetica adparuer; idcirco gradui captus humani proxime sit superior. Omnes hæc formæ ut vita gaudent ita Creatorem agnoscunt excellentique prorsus scientia cognoscunt, quælibet autem forma pro ratione gradus sui. Verum ne primus quidem gradus valet veritatem Creatoris, qualis est, exacte comprehendere. Quippe cuius scientia angustior est, quam ut eam assequi & percipere queat, assequitur tamen, percipitque amplius quod, quam forma sibi proxime inferior: perinde atque reliqui gradus ad decimum usque qui quoque Creatorem cognoscit ea sci-

ותחת גלגל הזה, י"ב מולות, שהם מלה שור האומים כו' יש מן הככבים, שהארץ גדולה מהן, ויש שהן גדולי' מן הארץ הרבה, וכל הכוכבי' וגלגלים הם בעלי דעה ושכל, חיים, עומדים, ומכירים את בוראם, כל אחד לפי מעלתו משכחים ומפאר': ליוצרים, כמו המלאכי' ודעתם מעושה מדע' המלאכי', וגדול' מדעת בני אדם, כרא הכורא יחבדן גולם אחר, שאינו בעולם הגלגלים, וברא ארבע צורו' לגולם זה, ונקבע כל צורה במקצת גולם זה, והם אש רוח מים עפר, והם יסודות לכל הנבראים למטה מן הרקיע, ומכעם הם ולח קר ויבש, כל מה שיהיה, אדם, עוף, דג, צמח, עפר, מחבת, הכל גולמן מחובר מד' יסודות הללו, והם דומם, צומח, חי, מדבר, וכל הד גופי' דצ'ח'מ בכלל מה'ד יסודות, אד'מ'ע ונמצא בהן ח'ל'קו', אלא שבהחלקים, באחד יותר הרבה, מיסוד העפר ויבש, משאר חלקי ר'מ'ע כמו הארץ והאבן, וכן כולם, וכל המחובר מאלו יסודות, לסוף נפרד ונפסד, עד שישוב האדם אל העפר כשהיה, והדעת ה'תירה המצוי' בנפש האדם השלם בדעתו, על צורה זו נאמ', געשה אדם, בצלמינו כדמותינו, כלו' ששהי' לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גולם

scientia, qua viribus hominum ex materia & forma compositorum comprehendere & cognoscere non datur. Creavit Benedictus creator omnia, eamque ob causam omnia novit, nec quicquam eum later. Verum res illæ sunt sicut gutta in mari, quas alicui referre non fas est, ne uni quidem seorsim, nisi sapienti, qui ingenio suo eas capiat. Proinde de iis dicitur: *Erit tecum solus Prov. 5. & peregrini non erunt tecum.* Ad orbes autem quod adinet, sunt illi sequentes: רקיע וכול וגו' לכנה: כוכב נוגה חמה מאדים שבתו צדק: Octavus orbis est in quo reliquæ stellæ sunt, quæ in firmamento adparent. Sphæra nona omnia cingit quovis die ab ortu in occalum circumiens & cuncta circumvolvens. Infra hanc duodecim Planetæ nimirum sunt ex stellis aliæ, quas terra magnitudine superat, & vicissim aliæ, quæ hac mirum quantum majores sunt. Stellæ sphaeræque omnes notitia & intelligentia gaudent, vivunt, permanent, & secundum suum quæque gradum Creatorem agnoscunt, celebrant, laudibusque haud aliter atque angeli, opificem suum ornant: Cognitio autem eorum angelica minor est, humana major. Creavit adhæc Benedictus Creator aliam materiam, quæ in mundo Sphaerarum comparet ei quatuor adsignando formas, quarum quæque parti materiæ hujus immerfa est. Sunt autem illæ: Ignis, aer, aqua & pul-

כמו המלאכים עד שירמה להן, רצח לומר, שיהיה כח, להרמות ליוצרו, בדרכיו ודעותיו, ודברים אלו המה כטיפה מן הים, כמעשה בראשית, א. ואין דורשין מהן אלא ליחד ולא לרבים: בזמן שארם מתבונן בדברים אלו, ומכיר את כל הכרואים, ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו של הק'ב"ה בכל היצורים, וכל הכרואים, ה מוסף אהבה למקום, והצמא נפשו וכמה בשו לאהוב המקום כרוך הוא, ויראה ויפתר משפלותו ודלותו וקלותו, כשעריך עצמו מהגבורת הקדושים, וכל שכן לאחר מהצורות המהורות שלא נתחברו בגולסכלל, ומשבתו' ומפאר' תמיד ליוצרים, ומצא עצמו ככלי מלא בושח וכלימה, רק וחסר, ע"כ היה מ'ע"ה עניו מכל אדם שהשיג יותר מכל אדם, לכן אמר ונתנומה:

Gen. 3.

Pl. 63. 2.

pulvis. Hæ omnium infra expantum creatorum Elementa sunt, quorum natura calido, humido, frigido & arido conficitur. Unius cujusque rei, sive homo fuerit, sive jumentum, avis, piscis, germen, pulvis aut metallum, materia ex quatuor his Elementis composita est referendaque ad Existens, Vegetabile animatum & loquens. Rursus singula horum quatuor corporum: Existens vegetabile animatum & loquens Elementis quatuor: Igne, Aere, aqua & pulvere comprehenduntur, in usque calidum, humidum, frigidum & aridum invenies. Ast in una harum partium potest esse major copia Elementi pulveris & aridi, quam reliquorum aeris, aquæ & ignis: exempli gratia in terra, lapide & ejus generis aliis. Quacunque ex his Elementis sunt composita dissolvuntur ultimo & corrumpuntur, quoad Homo ad pulverem, qualis olim erat, revertitur. Ad excellentem vero notitiam quæ in anima hominis rationalis deprehenditur quod adinet, de ea forma scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem nostram secundum similitudinem nostram.* q. d. formam ei fore, quæ cognosceret caperetque res materiæ expertes quemadmodum angelos, ut illis (tandem) assimilari (aliqua ratione) posset. v. d. quod vis homini inesset, ut formatorem suum moribus ac cognitione referret. Dictæ res, in respectu ad universum opus Creationis, sunt ad instar guttæ ex mari uni seorsim non multis exponendæ. Cum homo hæc omnia animo perpendit, atque omnia creata ab angelo inde, ad orbem & hominem, hisque similia cognoscit, adeoquo in formatis creatisque singulis sapientiam Benedicti Dei perspicit, inde amorem erga Deum auget ita ut *anima ejus sitiat & caro ejus concupiscat* Deum Benedictum amare. Atque quamvis propter humilitatem tenuitatem & exiguitatem suam, comparando semet cum uno corporum sanctorum, timere ac trepidare necessum habet: multo tamen

ma-

magis, ubi se cum una ex formis puris, ex materia omnino non compositis, formatorem suum semper laudantibus ac celebrantibus, contulerit, sicut vas pudore & ignominia repletum, hoc est, tenuem & indigentem semetipsum deprehendet. Itaque Rabbi noster Moses, super quem sit pax omnibus hominibus humilior fuit, quia cunctis mortalium sublimiora assequabatur. Inde est, quod dixit: *Nos quid sumus.* a. vid. En Jacob in Schabbath p. 43. col. 1. p. 47. col. 2. R. Samuel Edetz ibidem col. 3. β. R. Jehuda in præfationis calce ad הכם לב חכמ 17. γ. En Jac. Chagiga p. 156. col. 1. p. 95. col. 3. R. Edetz p. 96. col. 4. pag. 97. col. 1. Seder Tephiloth Amstelodami an 404. Editas in gratiam Hispanorum p. 41. col. 2. δ. En Jac. Chagiga p. 155. col. 1. p. 95. col. 2. ε. Addereth Elijahu p. 61. col. 1. Chillouk M. S. p. 1. Befchitzi præfatio in Addereth Elijahu.

Textus ita corrigitur.

ita R. Jehuda. וראה מננו שנ' ואהבה את ה' אלהיך, ונא' את ה' אלהיך חרצא omittuntur, quia intrusa sunt in præceptum proxime præcedens וראתו והאיך הוא הדרך לאהבתו וראתו וראתו בשהה שיתבנן האדם והאיך הוא הדרך לאהוב ולירא אותו ita R. Jehuda. Leg. וראה מהם חכמות שאין להו' בשהה שיתבנן וג' וראה מהם חכמות אשר אין להם ערך וגו' לפיכך נקראו Leg. ita R. Jeh. Leg. וראה מהם חכמות אשר אין להם ערך וגו' לפיכך נקראו וג' קרובה אל דעת בני אדם ולמעלתו וג' ita R. Jehud. אפילו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמה שהוא sed vocabula nulla fundunt sensum, nisi ita correxeris: כמו שהוא. ודברים אלו המה כטיפה מן הים ita R. Jeh. supple:

4.

כל בירת ישראל מצוין על קדושת השם הגדול הזה, שנ' ונקרשתי בתוך בני ישראל, באופן שהעל'ם מכוון להעבירו על הדרת, והוא בפרהסיא, דהיינו שידוע לעשרה ישראל, יהרוג, ואל יעבור, אפי' בכל עבירות, ואם הוא בשעת השמר, ח'ו, אפי' בצנערה, יהרוג, ואל יעבור, אבל בעז ג'ע

Toti Israelis domui præcepta est sanctificatio magni illius Nominis, quia dicitur: *Sanctificabor in medio Israel.* Lev. 22. 31. Ita ut si gentilis (Judæum aliquem) à religione perducere veller, idque consciis Israelitarum decem, patietur se occidi (Judæus) & non transgreditur; Ne quidem in quacunque (alia) prævaricatione transgreditur. Si autem tempus persecutionis fuerit, quod avertat Deus, etiam si clam invitatus fuerit, non transgre-

dia

וש' ד אפי' בצנעה ושלא בשעת השמר, ואפי' האנס מכון להנאתו, יהרג, ואל יעבור, ואם הוא ברבים, הרי זה מקדש השם ברבים, כחנניה מישאל ועזריה, ורניאל, ור' א. עקיבא וחכירי; ומעלתו, כמעלתו שאין למעלה מהן, ועליהם נא' כי עלך הורגנו כל היום, ונא' אוספי לי חסידים כורתי בדיתי עלי זבח, וכן העושה מצוה, ומונע מן העבירה לכבוד הכבוד, כיוסף הצדיק, הרי זה קדש השם:

Pf. 44: 23. ibid. 5, 5.

fientes fœdus meum super sacrificium. Adhæc qui Præceptum facit, nimirum transgressione se abstinens, ut creatorem honoret, sicut justus ille Josephus; is (quoque) Nomen Dei sanctificat. α. vid. Berachoth p. 28. c. 1. p. 38. col. 2.

מ'ל'ת שלא לחלל את השם ח'ו, שנ' ולא תחללו את שם קדשי, דהיינו, אם עבר, ולא נהרג כמו שכתוב, הרי זה בטל מ'ע, ועבר על מ'ל'ת, ומ'מ אין הכ'ד מענישין אותו, שאונס הוא חוץ מאנסוהו לבא על הזונה, שאין קשוי אלא לדערז, ובשאר עבירות ובצנעה, ושלא בשעת השמר וכונתו להנאתו, יעבור ולא יהרג, שנ' וחי כהם, ואם מר, ה'ו מתחייב בנפשו, ומ'ם כל ממונו יתן, ולא יעבור מ'ל'ת ואם מתכוון להעבירו על דת, אפי' בצנעה ראוי ליהרג ולקדש השם, וכל העובר עבירה להכעיס ובשאת נפש, וכן הנשבע בשקר, או הפועל בשמות הקדושים, ה'ו חילול

Lev. 18: 5.

diatur, sed prius se occidi patietur. Nam quod ad Idololatriam, incestum & effusionem sanguinis adinet, neque clam, neque si non persecutionis tempus fuerit, transgreditur; sed occidi se sinat; quamvis vel maxime coactor non nisi emolumentum suum eo ipso intenderat. Quod si inter multos contingit, ipse inter multos (quoque) nomen sanctificat, ut Hananias, Misael, Afarias, & Daniel, R. Akibha & locii ejus: & hujus excellentia excellentiæ eorum, qua superior nulla est, par existit. De illis dicitur: *Propter te totum diem occidimur.* Item. *Congregantes mihi pios, ferientes fœdus meum super sacrificium.* Adhæc qui Præceptum facit, nimirum transgressione se abstinens, ut creatorem honoret, sicut justus ille Josephus; is (quoque) Nomen Dei sanctificat. α. vid. Berachoth p.

Non profanabis Nomen hoc (avertat Deus) quia scriptum est: *Nomen meum non profanabitis.* Scilicet qui transgreditur, & se occidi non patitur secundum scripturam, ille Præceptum Affirmativum destruit, & Negativum transit, nihilo tamen fecius Synedrium eum pœna aliqua, quia coactus est, non afficit: nisi quod compulsus fuerit ad scortum ingredi, quippe induratio nonnisi volenti fit. Quod ad reliquas transgressiones adinet, si clanculum quis pellectus fuerit, nulla existente persecutione, & cogens nonnisi modum suum respexerit, tunc transgrediat, & non se occidi patietur. Dicitur enim: *in illis vivet.* Si occiditur, en! ob animam suam ipse obnoxius est: attamen omnes suas o-

השם, ואין מקיפין בחלול השם, ואם ה'ה. α. מחצה על מחצה, וזה ככלל, מכרעה, וכן בחלאים, ככל חולי שיש בו סכנה נפשות, מתרפאין בכל איסורין, ואפי' ספק פקוח נפש דוחה שבת, חוץ מע'ז ג'ע וש'ד, ואם עבר ונתרפא, עונשי' אותו עונש הראוי לו וחולי שאין בו סכנה, שמתחזק והולך ככרי, אין מאכלי' אותו שום אסור לרפואה דרך הנאתו, אבל עושין רמיה על בשרו, או מערבין דבר מר במשקה האסור, שאז אין הנאה לחיך, חוץ מכלאי כרם ובשר בחלב, אפי' שלא כדרך הנאתו, אין מתרפאין אלא במקום סכנה:

pes (coactor) antea offerre debet, ut præceptum [aliquod] Negativum transire non habeat necessum. Si quis à religione aliquem detrahere, quamvis clanculum, cogitat, permittitur se occidi, eoque nomen Dei sanctificatur. Quicumque transgrediendo transgreditur, ut Deum ad iram excitet, & cum destinato animo falsèque jurat, aut quicumque nominibus sanctis (temeratis) agit, is nomen Dei profanat. Neque cum profanatione Nominis Divini ulla instituitur collatio. E. g. si (menti) dimidium, dimidio [peccati] alicujus responderet, inque (hujus) dimidio esset Nominis Divini profanatio, hoc illi præponderabit. Sic quod ad morbos adinet, In quocunque morbo vita periclitatur, prohibitis omnibus se sanare possunt, & ut de vitæ periculo dubitetur, violare tamen sabbathum licet (ad morbi curationem) si modo cum Idololatria, incestu & homicidio non conjuncta medela fuerit. Si enim quis transiens temet hoc modo sanaverit, pœnæ promittæ eum adjudicabunt. In morbo, in quo vita non periclitatur, quando quis incipit convalescere, & incedit veluti sospes, ægro prohibiti quicumque exhibere non debent, ut id ad sanationem edat, ita quidem ut dulce idem illi sit ac utile. Verum exinde carni ejus emplastrum parare possunt, aut porui prohibito amarum quidpiam, ne dulcedo palato sentiat, immiscere. Excipias Heterogenea vineæ & carnem in lacte. Quibus ambobus, quamvis non ad modum dulcedinis, nonnisi in vitæ periculo, sanare licet. α. vid. Rosch Hafchana p. III. col. 1. p. 47. col. 3. item Kidduschin p. 64. col. 1. p. 55 col 1.

שלא למחוק שם משמות הקדוש' ושיא לאבדן, שנ' בע'א, ואברתם שמם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם, והעושה כן, לוקה, ה' שמות הם שאינן

Nomen aliquod ex nominibus sanctis non deleas corrumpasve; quia de Idolis scriptum est: *Nomina illorum non corrumpetis etc. ita Domino Deo vestro non facietis.* Qui facit flagellabitur; Septem nomina non sunt delenda;

Deut. 12. 3.

aliquid, vel de eo detrahendum mis-
sum esse, aut Legem æternam non
valituram, cum tamen scriptum sit:
Nobis & filiis nostris in æternum; Is, ut ut
signa & prodigia patruerit; falsus
est Propheta, adeoque strangulationi
adjudicandus. Opera enim ejus pro
præstigiis censentur, atque eam ob
causam strangulabitur. Hoc autem
est (verum Prophetæ) indicium,
quod aliquid futurorum prædicet. Si
verbum ejus vel minimum ceciderit irritum, Prophetam falsum esse in
aprico est. Si autem omnia ejus dicta successerint, verus oculis nos-
tris habebitur, multisque eam vocibus probabunt, an omnia illius ver-
ba vera deprehendantur. Talis Propheta verus est. α. vid. Jalkut p.
286. col. 4. Addereth p. 60. col. 2.

Ibid. 29.
29.

Prohibitum est tentare eum (Pro-
phetam) ultra quod æquum est, se-
cundum id: *Non tentabitis Dominum &c.*
Sed postquam innotuit eum verum
esse; ei creditis, nec, quæ à tergo
illius sunt, anxie rimabimini, quia
scriptum: *Scivit omnis Israel &c. quippe*
creditus est Samuel Jehovah. Neque expe-
rietur quis, an firmæ sint promissio-
nes, quæ in lege continentur; nisi
quod ad decimas adinet, ad Eleomosynam vero non item. In sum-
ma: Miraculo præfidere noli, quia scriptum: *accipe tibi de jumentis ju-
vencam.* α. vid. Schabbath p. 44. col. 2. p. 48. col. 2. Taanith p. 119. col.
10. p. 57. 2.

Ibid. 6, 16

1. Sam 3:
20.

PARAPHRASIS. Quomodo ultima hujus præcepti verba cohæreant,
non centesimus quisque intelliget. Proinde ut sciatur quomodo He-
mistichion: *accipe tibi de jumentis juvencam*, probet aliquem miraculo non
debere præfidere, legenda est tota in S. Biblii historia, quæ 1. Sam. 16,
perscripta exstat, Nimirum, quando Deus Samuelem ad ungendum
Davidem Isai filium in Regem mitteret, metuebat Samuel Saulem, ut-
pote qui si de hoc resciret, interfectorum eum esset. Jussit itaque De-
us Samuelem, ut acciperet juvencam, quam se sacrificaturum esse præ-
ferret.

Ibid. 16.
2.

Jedud Elohe Elohim El Adir Adonai
Schadda Sebaoth; ne quidem cum
suis suffixis utpote ך׳ in ך׳ אלוה ך׳ &
כּם אלוה ך׳ ך׳ in ך׳ אלוה ך׳. Ex vase cui Nomen divi-
nium inscriptum est, illud excedent,
servabuntque. Si nomen divinum
in metallino vase nummove scriptum
est, sic, qui fudit, flagelletur. Qui re-
liqua scripta Biblica eorumque Com-
mentarios, quos viri Israelitæ exara-
vere, perdit, cum plaga rebellionis
cædent. Si Epicurus vel Hæreticus
eos scripsit, igne [libros] comburent.
Nomen Schaloni Epistolæ suæ non
inferat, multo minus ullum (aliud)
nomen divinum Epistolæ inscribat,
propterea quod eam in stercoretum
abjicere solent. α. vid. Elias Beschirzi p. 61. c. 1.

Verum Prophetam audies videlicet
cum primum sibi perspectum habent,
esse eum ad Prophetiam sapientia &
operibus suis aptum, deinde filii
societatis suæ sanctitate ac singu-
lari vivendi genere superiorem: si
(talis) veniens signa & prodigia fa-
cit, dicitque Deum se misisse, hunc
ut audiant, præcipitur; Namque
scriptum: *Illum audietis.* Qui verba e-
jus transgreditur, morti à Deo infi-
gendæ reus est secundum scripturam:
*Quicumque non audit verba Prophetæ hu-
jus, quæ loquutus est in nomine meo; eo
go reposcam ab eo.* Hoc quod dictum
est intelligendum in rebus Adiapho-
ris. E. g. quando dicit, ire ad locum
aliquem, gerite bellum. Ast qui exit
eum in finem, ut Beati Rabbini Mo-
sis Prophetiam mendacii arguat, aut
dicendo se ad addendum præceptum
alio

נמחקים, יוד׳ אלוה׳ אלוה׳ ם א׳ ל
אד׳ י׳ אד׳ ׳ אד׳ ׳ ש׳ צבאות, עם הנטפלים
לאחריהם, כגון ׳ דאלהיך כם דאלוהיכם,
וכלי שכחוב עליו השם, קוצצו וגונוו,
ואם שם כתוב α. אכלי מחכת ומטבע,
והיתך, הו׳ לוקה, ושאר כתבי קדש
ופירושן, שכתבן ישראל בקרושה, האובדן,
מכין אותו מכת מדרות, ואם כתבן
אפיקורס, מין, שורפין אוהן, ולא יסיים
שם שלום בשטרו, וכ׳ שלא יכתוב
שום שם בשטרו, על שמשליכי׳ אוהן
באשפּרה:
abjicere solent. α. vid. Elias Beschirzi p. 61. c. 1.

מ׳ ע׳ α. לשמוע מנביא אמת, באופן
שהיינו יודעי׳ בו בתחלתו, שהוא ראוי
לנבואה, בחכמתו ובמעשיו, שנחלתה
על בני גילו, בקרושתו ובפרישתו ובא
ועשה אורח ומופת, ואמר שהאל שולח,
מצוה לשמוע ממנו, שנ׳ אליו תשמעון,
והעובר על דבריו, חייב מיתה בדי שמים,
שנ׳ והאיש אשר לא ישמע אל דברי
הנביא ההוא, אשר ידבר בשמי, אנכי
אדרוש מעמו, בדברי הרשות, כגון שאמר
לכו למקום פלוני, עשו מלחמה, אבל
הנא להכחיש נבואת מש׳ ר׳ ה, אע״פ
שעשה אותות ומופת׳, כגון שאמר, שיהוה
שלחו להוסיף מצוה, או לגרוע, או
שהתורה אינה נוהג לרורות, והתורה

Deut. 18.
15.

ibid. 23.
3.

ferret. Hinc concludunt Rabbini, quoniam metuebat Samuel, qui alias fatis superque existimare poterat Deum miraculo efficere potuisse, ne hoc ad aures Saulis perveniret, Deum non facile facere miraculum, atque eapropter non temere iis fidendum esse.

RITUS de scienda & discenda Lege pr. xii. vii. Aff. vi. Neg.

Deut. 28 9.

מע לילך בדרכי יהוה, שנ' והלכת בדרכיו, שפירושו, מה הוא נקרא חנון ורחום וקרוש, אך אפים ורב חסד ואמת, צדיק וישר, תמים וגבור וכיוצא בו שקראו הנביאים, להודיע שהן דרכי יהוה, וחייב אדם ג"כ לילך בהן בכל כחו, לכן יהיה אך אפים, ולא יעוים כלל, ולא יגבה לבו, ויהיה עניו ביותר, ויהיה קרוש וטהור לב, ולא יתאוה, ולא יקנא לשום דבר, וישמח בחלקו, ולא יהא נבחל להון, ויהי רחום על כל מעשיו, ולא אכור, ורב חסד, עם חבריו, יגמול חסדים ואמת, הן צדק ולאן צדק, ולא ישנה דבורו, וגבור לכבוש יצרו, במאכלו. א. שלא יאכל אכילת גסה, וכבוש יצרו באשתו שלא יהיה עמה כתרנגולי, וברבורו יהא גבור, ואל יציא מפיו דבר נבלה ובטלה, ולא ידבר בשפתי חלקות, וירכה בשתיקו, ומאכלו ושכבו ומלאכתו, יהיה כוונתו,

Itō in viis domini, quia dicitur: ambulabis in viis ejus. Explicant autem quid hoc sit. Videlicet (Deus) vocatur graciosus misericors sanctus longanimis & multæ benignitatis & veritatis, justus & rectus, perfectus & fortis, aliisque hujus generis nominibus, quibus eum Prophetæ insigniunt, eoque ostendunt has Dei vias esse, indeque hominem, ut in iis omni nifu ambulet, obstrictum esse. Quapropter longanimis esse debet nec unquam indignabundus, vel animo intumescens, sed valde humilis, sanctus, & corde purus; non concupiscet, neque super ulla re zelo incendetur, verum forte sua lætabitur. Non avarus erit, sed operum (Dei) omnium miserebitur; non crudelis verum in socios benignus: Erga socios suos misericordiam & veritatem exercebit, ita ut sic sit sic, non sit non. Itaque in sermone non erit varius, sed validus in subigendo cibi appetitu, ne superfluo esu distendatur. Appetitum cum uxore moderabitur, ut se gallo-rum instar gallinaceorum cum ea non gerat. In sermone suo erit masculus (gravis) ita ut ex ore ejus nihil astu-

ti &

שיהיה נכון לעבודת כורא, ודעתו החיה צלולה לתורה ולחפילה, וכל מעשיו יהיו לשם שמים, שנ' בכל רוכך דעהו, ובכל מדותיו, בקמצנות ווחרורו, ילך בדרך הבינוני, שנ' פלס מעול רגלך, ויעשה לפנים משורת הדין, שלא חרבה יושלים אלא על שדנו בה דין תורה, שלא עשו לפנים משורת הדין, [נ"ל] שלא עברו על מדותיה, ואח"ל למי נושא עון, למי שעובר על פשע, לכן ג"כ לא העביר על חטאם, ונענשו על שאר עבירות שבידם, או שברכו ברכת המזון, דוק' אשבעה ממש, ולא אכזיח וביצה, לכן לא נשא השם להם פנים על שאר עבירות] וכל עיר שאין בה רופא ומרחץ, ומים מצויין, ונ"ה, מלמד חינוקות, ואומן, וגבאי צדקה, וכו', מכין ועונשין, אין הלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, דרך חכמים, שקבע לו מלאכה, המפרנסת אותו תחילה, ב. ואח"כ, יקנה בית וישא אשה, ולא להיפך, שישא אשה, בתחילה ואם תמצא ירו יקנה בית, ולבסוף ימיו. ג. יבקש אומנות, או יפרנס טן הצדקה, ולא יכבד קרקעו לקנות מטלטלין וטהורה, ולעולם יחליף דבר הכלה בדבר המתקין כדי להצליח בכסו:

ti & profani procedat, blanditiasque labiis suis non loquetur, in silentio multus. Sive edit sive cubat, sive operatur, propositum ipsi erit ad fer-viendum creatori dispositum esse. Mentem ad legem precesqve puram geret; omniaque ejus facta Deum coelestem respicient secundum scripturam: In omnibus viis tuis cogitato. In omnibus (reliquis) moribus suis suis media inter tenacitatem & luxum via incedet, sicut scriptum est: Finite orbitam pedis tui. Normam æqui oculis suis proponet, præprimis cum Hierosolyma ob aliud non devastata sit, quam quod Legem stricte secuti vigorem æquitate non temperavint. [Sequentia autori sunt propria]. Videtur mihi devastatæ Hierosolymæ fuisse causam, quod de jure suo (nehilum quidem) cesserint. Hinc est, quod dicant Rabbini. Cui remittitur iniquitas? Ei, qui transgressiones proximo remittit. Itaque (quoniam Israelitæ id non fecere) neque Deus iis indulgit, sed propter omnes, quæ in manu eorum erant, iniquitates, supplicio affecti sunt. Vel (hoc in causa est) quod (Hammafon) benedictionem post mensam recitarint tantum saturati, & non post esum olivæ aut ovi. Eamque ob causam (quoniam stricte egerunt cum Deo, eum versa vice) ne ullis eorum iniquitatibus parcere voluisse. In quacunque urbe medicus non est & balneator, nec aquæ inveniuntur, Synagoga, Pædagogus, artifex, Eleo-

Prov. 3. 6.

Prov. 4. 26.

mosynarum collectores, senatus, poena eam percutiunt; in ea habitare sapienti non est licitum. Sapientibus hoc usu receptum erit, ut certum firmumque sibi vitæ genus primum constituent, quo se alere possint, postmodum domum emant & uxorem ducant. Non vero contra, ut primo uxorem ducant, & ubi opes suffecerint, domum emant, aut circa vitæ suæ finem artificium aliquod eligant, aut se Eleomofyna sustentent. Res immobiles non vendet ut mobiles & merces quascunque comparet. Consumptioni obnoxia duraturis semper permurabit, quo cum opibus suis prospere agat. (α.) vid. Pefachim p. 76. c. 2. p. 13. col. 3. Edetz col. 4. (β.) Kidduschim p. 60. 2. p. 52. 1. Jebkamoth p. 6. col. 1. p. 4. col. 1. Præfatio R. Jehudæ in חכם לב (γ.) Kidduschim p. 61. col. 1. p. 52. col. 4. Ibid. pag. 69. col. 1. p. 59. col. 3. 4. Lex. Talm. Buxt. Textus ita corrigitur. ודעתו יהי עלולה ונו' ita R. Jeh. Leg. ודעתו מהיה עלולה ונ' מכים וחובשים אין ונו' ועונשין אין ונו'.

Deut. 10 20.

Deut. 10 20. מ'ע α להרכב בחכמים ותלמידיהם, כדי ללמוד ממעשיהם, לכן β ישא כר תלמיד חכם, וישא בחו לה' ח, ויאכל עמו, ויהנהגו מכנסיו, ויהא מתאבק בעפר רגליהם, ושותה בצמא ארץ דבריהם: Pefachim pag. 73. col. 2; pag. 10. col. 2. (β.) ibid. p. 74. col. 1. p. 11. 1. ibid. R. Pinto col. 1. Addereth Elijahu p. 31. col. 2.

Lev. 19 18.

Lev. 19 18. מ'ע α להוב כל אחר מישאל כנופו, ש' α ואהבת לרעך כמוך, לכן צריך לכפר בשבחו ולחוס על ממונו, ורוצה בכבודו כמו לעצמו, והענין כי כל ישראל חמה כגוף אחד, ובשם, כשיתן צדקה, שיתן בשם כל ישראל, וכוז מקיים המ'ע α ואהבת לרעך כמוך: [נ'ל רא' לרב' ויך תהי' צדק' ול' נוסרי' ואהבת לרעך כמוך.]

Sapientibus eorumque discipulis adhæreto, ut ex operibus eorum aliquid discas, quia dicitur: *illi adhaerebis*. Unde ducet quis filiam sapientis, itemque filiam suam sapienti collocabit; cum illo edet, facultatibus ejus fruetur, eritque in pulvere pedum ipforum pulverisatus, eorumque verba sitiens bibet. (α) Schabbath p. 41. col. 1. p. 45. col. 2.

Quemlibet israelitarum sicut corpus suum amare præcepitur, scriptura enim est: *Proximum tuum sicut te ipsum amabis*. Inde tandem ejus laudes commemorare necessum est, opibus parcere, ejus gloriæ non aliter atque suæ favere. Causa hæc est, quod omnis Israel sit ad instar corporis unius. Inprimis cum Eleomofynam dare vult totius Israelis nomine dabit, hoc ipso confirmans præceptum Affirmativum: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Videtur autem mihi

hoc in eo fundari, (quod exster) *Tibi Eleomofyna erit*. Jam ויך per abbreviaturæ genus, quod dicitur Notericon valet: diliges proximum tuum sicut teipsum. (α) Schabbath p. 43. col. 1. p. 46. col. 4. R. Samuel Edetz p. 47. col. 1.

Deut. 24 13.

מ'ע α לאהוב הגרים על שנה חחרת כנפי השכינה שנ ואהבתם את הגר, והוא ג'כ כלל ואהבת לרעך, והק'נ'ה אהב את הגר, וכל אדם מישראל המטולטל ומגורש מביתו, והוא בארץ אחרת נקרא גר, וצריך לקרבו ביותר ומקיים בו ב' מ'ע, ואמר אתם ידעתם נפש הגר:

Peregrinos diliges, nimirum qui alas habitationis (divinæ, terram purta Israelis) subeunt. Etenim scriptum est: *diliges proximum*, præterquam quod hoc (præceptum) generali illo: *diliges proximum tuum sicut teipsum*, comprehenditur. Benedictus Deus peregrinum (vel maxime) diligit; Nam omnis Israel projectus domo sua inque alienam terram pulsus adpellatur peregrinus, eoque magis conjungi cum eo necesse est, quo

ibid. 10 19.

præcepta duo eo ipso confirmes. Nam exstat: *Vos animam peregrini novistis*. α. Jalkut p. 83. col. 3. Buxt. Lex. Talm. p. 407.

Exod. 23 9.

מ'ל' α שלא לשנא אחר מישאל בלבו שנ' לא השנא ארץ אחיך בלבבך, ואין לוקין עליו, שאין בו מעשה, ועובר מ'ע α ואהבת לרעך כמוך, ודוקא שנאה בלב, הוא חטא חוק, ואם מוריע שנאתו, עובר, רק, על ואהבת, לכן כשחטא איש לאיש, לא ישימנו וישחוק, אלא יודיעו, למה עשית כן וכך ולמה חטאת לי, שנ' הוכח חוכח את עמיתך, שמא מתוך כך יתנצל, ויתווך השלום, ומותר לשנא לרשע, שאין מקבל תוכחות:

Nolite quempiam Israelitarum in corde tuo odio habere, quia scriptum: *Non odio habebis fratrem in corde tuo*. Idcirco tamen non flagellant eum, quia nullum factum (externum) adest. Nihilo tamen minus transgreditur Præceptum hoc Affirmativum: *diliges proximum tuum sicut teipsum*. Tanrummodo illud in corde odium est peccatum grave. Si illud indicaverit transit nonnisi: *diliges &c.* Itaque cum alter contra alterum peccat, inde non odium adversus illum concipiat [alter] & taceat, sed expresse dicat: quare hoc aut illud mihi fecisti, & quare contra me peccasti. Exstat enim: *Socum tuum reprehendendo reprehendes*. Forsitan eo ipso excusandi ansa suppeditatur (alteri) adeoque pax hoc pacto conciliatur. Impium & reprehensionem non accipientem odisse licet. α.

Lev. 19 17.

ipso excusandi ansa suppeditatur (alteri) adeoque pax hoc pacto conciliatur. Impium & reprehensionem non accipientem odisse licet. α. Jalkut p. 174. col. 1.

מ' ע. ה. הוואה חבירו שחטא, והולך בדרך לא טובה, כעזה להחזירו למוטב ולהודיע חטאו, שנ' הוכח חוכה את עמיתו, ויוכיח אותו בינו ובין עצמו, פעמים ושלוש, בלשון רכה, וידיעו, שאינו אומ' אלא לטובתו, להביאו לחיי ע'ה'ב עד שישמע לו, או עד שיכחו, ויאמר לו אינו שומע, אפילו הנקלה בנכבד, והקטן בגדול, וכל שבירו למחור, ואינו מוחה, הוא נתפס בעינו, ומ'ע לקבל חוכחות, שנ' ומלתם את עירלת לבנכם, ולא הוכיח את המוכיח, שנ' הוכח לחכם ויאהבך, ואם אינו שומע ומקבל החוכה, עובר מ'לת' שנ' וערפיתם לאתקשו עור, אף על פי שמצורה להוכיחו, יראה שלא יכלימו:

namque legitur: Cervices vestras amplius non obdurabit. Interim is, cui præceptum est alium arguere, videat, ne illum ignominia exponat. *æ. Jalkut 174. col. 1.*

Deut. 10.
16.
Prov. 0.8
Ibid.

Lev. 19.
17.

ולא ילכין פני חבירו, שנ' ולא חטא עליה חטא, ואח'ל המלבין פני חבירו ברבים, אין לו חל' ע'ה'ב, לפיכך וזה, שלא יבייש קטן וגדול, ולא יקראהו בשם כנוי, ולא יספר בפניו דבר שהוא בוש ממנו, כד'א בחברים שבין אדם לחבירו, אבל ברבי שמים, אם לא חזר בו בפתח, מכלימין אותו ברבים, ומפרכסין חטאו, ומחפזין ומבזין ומקללי

Vident socium suum peccare, & in via non bona constitutum esse, injungitur, ut ad saniozem mentem illum reducat, eique peccatum suum indicet, secundum scripturam: reprehendendo reprehendes &c. Inter se autem invicem arguet eum bis aut ter verbis leviusculis eique declarabit, quod ei nihilum quidem nisi in ejus commodum dicit, nimirum ut eum ad futuri seculi vitam reducat, & ita quidem continuabit, quoad sibi aut morem gefferit, aut percusserit dicendo: **Ego non audio.** Idem quoque faciat abjectus honorato, & minor majori, & quicumque malum impedire valet. **Qui non impedit, alieni peccati reus.** Præceptum est, increpationes accipere secundum scripturam: **Circumcidetis præputium cordium vestrorum, sicut & castigantem diligere, quia scriptum est: Sapientem castiga & te amabit.** Sin reprehensionem non accipit præceptum transit Negativum, **namque legitur: Cervices vestras amplius non obdurabit.** Interim is, cui præceptum est alium arguere, videat, ne illum ignominia exponat. *æ. Jalkut 174. col. 1.*

Pallore faciem proximi tui non obduces. Exstat namque: **Non ele vabis super eum peccatum.** Rabbinii tradunt nullam ei futuri seculi sortem esse, qui coram multis proximi sui vultui pallorem inducit. Proinde cavendum est, ne vili claroye quis pudorem inducat, vel nomine aliquo adjectitio designet, nec aliquid, ad quod pudeat, narret. In quibus (quæso) locum habent dicta? **In iis, quæ inter hominem invicem con-**

contingunt. Sed in iis, quæ ad Deum spectant, nisi se converterit clam (reprehenfus) publice eum pudore obducant, peccatum quoque ejus publicent, exprobrentque, eum contemnant atque ei maledicant, quoad ad sanam mentem redierit. Si in alicujus potestate fuerit eum reducere, idque non fecerit is peccati illius est particeps.

מ'לת' שלא לעגור אלמנה ויתום שנ' אלמנה ויתום לא תענון, מפני שנפשם שפילה, ורוחם נמוכה, אע"פ שהם בעלי ממון, אפי' אלמנותו של מלך ויתומיו, מוזהרין אנו עליהן, לנהוג בהן כבוד, ולא יאוב לבם בדברים קשים, ויחוס על ממונם, ויחר מממון עצמו, וכן המכעיסין או מכאיב לבם, כ"ש הכמה אותו ומקללן עובר בלתי, ואין לוקן עליו, שהרי ענשו מפי' בתורה, וחרה אפי' והרגתי אתכם בחרב, אחד יתום כן האב או מן האם, נקראים יתום, עד שיגדלו ויעשו כל צרכן בעצמן, כשאר כל הגדולים, אבל מותר לענוהן לתלמיד תורה ולאומנות, ולהדריכן בדרך ישר:

Viduum & orbium non premas quia scriptum: Viduam & Orphanum non adfligetis, quod anima eorum humilis spiritusque compressus sit. Si vel maxime dirites sint viduæ, vel orbi Regii, admonemur tamen honorem ipsis præstare, animam eorum verbis duriusculis non contristare, opibusque eorum, supra quam suis, parcere. Atque adeo Indignationem ipsis creans, animumve eorum contristans, multo magis eos cædens, dirisque devovens, præceptum Negativum transgreditur. Eorum tamen causa non flagellantur transgressores, quod pœna illius facinoris in Lege sit expressa: **Tum accensa in mea occidam vos gladio.** Perinde est, siue fuerit patre (solum) siue matre (solum) orbus. Orphani adpellantur, quoad adoleverint, & necessitates suas ipsi per se peragere, quemadmodum adulti omnes, noverint. Eos autem adfligere licet, ut Legem & artificium addiscant, & ut quis eos in viam rectam ducat.

Exod. 22.
21.

Ibid. v.
24.

מ'לת' שלא להגל בחבירו שנ' לא תלך רכיל בעמך, והוא מלשון רך, שהוא רך לוח, וקשה לוח, ושהולך מוה לוח:

Viduum & orbium non premas quia scriptum: Viduam & Orphanum non adfligetis, quod anima eorum humilis spiritusque compressus sit. Si vel maxime dirites sint viduæ, vel orbi Regii, admonemur tamen honorem ipsis præstare, animam eorum verbis duriusculis non contristare, opibusque eorum, supra quam suis, parcere. Atque adeo Indignationem ipsis creans, animumve eorum contristans, multo magis eos cædens, dirisque devovens, præceptum Negativum transgreditur. Eorum tamen causa non flagellantur transgressores, quod pœna illius facinoris in Lege sit expressa: **Tum accensa in mea occidam vos gladio.** Perinde est, siue fuerit patre (solum) siue matre (solum) orbus. Orphani adpellantur, quoad adoleverint, & necessitates suas ipsi per se peragere, quemadmodum adulti omnes, noverint. Eos autem adfligere licet, ut Legem & artificium addiscant, & ut quis eos in viam rectam ducat.

Proximo tuo obtrectare nolito secundum scripturam: Non incedes obtrectator in populo tuo. Vocabulum hoc derivatur à רך mollis, quia talis uni

Lev. 19.
16.

ואומר, כך אמר פלו', וכן שמעתי מפלוני, אע"פ שהוא אמת, הרי זה מחרב העולם ונור' להרוג' נפשות, לכן נסמך לו לא העמוד על דם רעין' צא ולמד, מה אירע לרואג האדומי, והמספר בנגות חבירו ה"ז לה"ר אע"פ שאו' אמת והאומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו, והכל בכלל לאו זה, ואין לוקן עליו, אבל בידי שמים, ענשו גדול בעו' הו' ואין לו חל ע"ה'ב. אותן בעלי לשנות גדול' היושבים תמיד ברחובות, ומספרים בנגות חבירו נעשי' מצורע', ואסור לקבל לה"ר, והאומר, מי אמר לפלוני, שיהיה תמיד כמו שהוא עתה, או שיאמר שתקן מפלו', אינו רוצה להוריע מרה אירע בו, ומה שהיה מקדם, נקרא אבק לה"ר, וכן מדבר טובת חבירו בפני שונאיו, גורם שידברו בנגותו, וכן המדבר לה"ר בדרך שחוק ולא מדרך שנאה, או בדרך רמאות, והוא שיספר לתומו, כאלו אינו יודע שדבר זה לה' או שאלו מעשיו של פלוני ה"ז אבק לה', ואסור לדור בשכונתו, ולא נחתם גור דין במדבר, אלא לשון הרע בלבד:

eus (aliquid) reponant. **Qui** per modum joci obtrestationem loquitur, non vero ex odio; aut qui fallentium instar loquitur, videlicet vide-

uni mollis est, alteri durus, ab hoc ad illum circumcisitando dicens: Ita locutus est quidam, & ita ego ex ore ejus audivi. Quamvis verum sit, (quod narrat) mundum tamen is devastat, (eo ipso quod) occisioni animarum occasionem præbet. Ideoque cum eo conjunctum est: *Non stabis contra sanguinem amici tui.* Egredere & discite quid Doego Edumæo accidit. **Qui** in proximi sui infamiam, quid commemorat, quamvis verum dicit, id tamen dicitur לשון הרע; qui vero mendacium loquitur שם רע dicitur, seu inventor nominis mali proximi sui. Quæ omnia in hoc Præcepto Negativo continentur. Ob ejusmodi non flagellantur, sed a manu Dei magna iis infligitur poena in hoc seculo, futuri autem nulla iis pars est. Hujusmodi vero grandiloqui in plateis adfidue sedentes, & in proximi dedecus sermones ferentes lepra puniuntur. Obtrestationem recipere prohibetur (h. est aures præbere obtrestanti). Quando quis dicit: quis certum enim fecit, cum hoc vel illo semper ita actum iri, ut nunc: aut tacete de hoc vel illo, nolo facinora ejus narrare, & quomodo antea cum eo actum sit (hinc enim mali quid de eo præsumere possunt audientes) illud particula obtrestationis vocatur. Ita qui bene de proximo coram osoribus suis loquitur, in causa est, quod hi ad ejusdem dedecus

videri vult in simplicitate de re aliqua fermocinari, quasi nescius id obtrestationem esse; aut gerit se quasi nesciret hoc vel illud commisisse hunc illumve, id dicitur particula obtrestationis. In sedibus (hominum hujus farinae) habitare interdictum. In deserto non nisi ob solam obtrestationem judicium latum est: [א] Jalkut p. 73. c. 4.

מל' לא תקום; איזו נקימה, אמר לי השאלני קרדומך, ואיני משאלו, ולמחר א'ל השאלנו מגלך, וא'ל איני משאלך, כדרך שלא השאלתני, וכיוצא בו, ה'ז עובר בל'ת', אלא ראוי לאדם להיות מעביר על דברי העולם, שהכל אצל הכמים הבל והבאי, ואינן כרי לנקום עליהם:

omnia vanitas & nihil coram sapientibus sunt, adeoque vindictam non merentia.

מל' א. ולא תטור את בני עמך, איזו נטירה, שא'ל, איני כמותך, אע"פ שלא השאלתני ממון', הריני משאלך ממון, או בהמה, ואיני משלם לך כפעלך, האומר כזה, עובר בל'ת', דלא תטור, אלא ימחה הדבר מלבנו, ולא יטרנו, ולא יזכירנו כלל, וזה היא הדעה הנכונה, שאפשר שתיקיי' בה ישוב הארץ, וגדול' השלום, שהוא אחר מרגלי העולם, והא דלא אזהיר בהדי' אשלום, דהא כל התורה כולה נתנה לעשות שלום בעולם, שנ' וכל נתיבותיה שלום, דעל ידי התורה ומצוה, עושרה

Nolito ulcisci. **Ultio** hæc qualis? Nimirum quando unus alterum rogat, ut sibi securim suam commodet, & is non commodat, alteri rursus sequenti die falcem ejus sibi mutuo petenti reponit: Tibi ego non mutuo do, quemadmodum tu mihi non fuisti mutuatus. Ille præceptum Negativum transgreditur. Decet vero hominem ea quæ ipsi hoc in mundo accidunt non curare, quippe quæ omnia vanitas & nihil coram sapientibus sunt, adeoque vindictam non merentia.

Non retinebis contra filios populi tui. Retentio hæc qualis? Nimirum, quando quis alterum ita alloquitur: sicut tu ego non ero, ut ut pecuniam aut jumentum commodabo, nec pro merito tuo tibi rependam. Qui sic loquitur transit Præceptum Negativum: *Non servabis.* Etenim delere talia è corde suo debet, & omnino non retinere, vel memoria recolere. Hæc est genuina ratio, cui firmus innititur orbis habitabilis. Maximique habenda est pax, utpote uni (pedum mundi adnumeranda. Quod vero ad pacem expressa admonitio non exstat, in causa est, quia totam legem ad pacem in mundo statuendam dedit Deus secundum scripturam: *Omnes semita tua pax.* Hinc ope legis

Lev. 19.
18.

Prov. 3.
& 17.

בן ע' שנה, ולא יעצים עיניו בשעה
שעובר, והזקן לא ימרח אלא יקף,
ומקדימין דין ה"ח, ומוכרין סחורתו
תחילה, כדי שלא יבטל, ועון גדול
לבזותו והרי הוא אפיקורוס, ואין לו
הלע"ה ב"ב, ולא חרבה ירושלים, עד
שבזו בה ת"ח, שנ' וכוזים דבריו, ר"ל
מלמדי דבריו, וכן אם בחקותי תמאסו
אם במלמדי חוקותי תמאסו, ד' והחכם
מגדה לע"ה בעצמו, על שבזוהו ואם
באו עדים, מנדין אותו, עד שיתן
למרא דדוכא קנס לה"ח, וגם יכול
למחול על כבודו, והכנס שטרה, אין
מנדין אותו בפרהסיא לעולם, שנ' וכסהו
לילה, וחייב בכבוד רבו מובהק
שלמדו בחנם, יותר מכבוד אביו; (ε.)
ומורא רבך כמורא שמים, והמורה תוך
י"ב מיל, חייב מיתה, אא"כ מחל על
כבודו, ואסור להתרעם עליו, ולהרהר
אחריו:

dem in (praesentia) senis illiterati
septuagcnarii (observabitur) neque
quo tempore ille praeterit oculos suos
occludet (quasi eum non videns)
Neque senex molestiam faciet, sed
circumibit. (Hoc quoque praeecepto
includitur) causam viri eruditi om-
nium primo cognosci debere, mer-
cesque ejus divendi, ne impediatur.
Peccatum magnum est contemptui
eum habere. (Quod qui facit) Epi-
curus est, nec ei ulla portio in futu-
ra vita. Non devastata est Hieroso-
lyma, nisi quod sapientem in ea con-
temnerent, quia scriptum est: *parvi-
pendebant sermones ejus*. v. d. flocci ha-
bebant eos, qui sermones ejus doce-
bant. Et pariter: *Si statuta mea fassi-
derint* v. d. statutorum meorum do-
ctores. Sapiens plebejum privata au-
toritate excommunicare potest, qui
se contempsit. Si testes accesserint,
excommunicant ipsum ad solutam
sapienti pondo auri multam. Penes
eum quoque est de honore suo ali-
quid cedere (adeoque despicientibus
se condonare). Sapientem, qui
deliquit, publice coram mundo, non
excommunicant unquam, quippe le-

gitur: *Noctu eum regent*. Quivis Doctore suo, qui illustis est, seque
gratis erudiit, honorem debet multo majorem quam parenti. Doctore
tui reverentia, qualis Dei reverentia (est). Qui (alios) instituit (vel
arbitrum se gerit) Doctore intra duodecim milliaria (versante) mor-
ti obnoxius est, nisi ita fuerit, ut honorem suum ipsi (doctore) cesse-
rit. Murmurare contra eum, ac mala de eo cogitare prohibutum est;
(α.) Addereth p. 64. col. 1. (β.) Ibid. (γ.) ibidem, conf. Jal-
kut p. 175. c. 4. (δ.) Elias Beschitzi p. 62. col. 2.
(ε.) ibidem col. 1.

2. Paral.
36. 16.
Lev. 26.
15.

הל' ע"א וחוקותי נא"מ RITUS de IDOLOLATRIA e-
jusque statutis pr. LI. II. Aff. LIX. Neg-

ב' מ"ע מ"ט מ"ל"ה

מלת' NE quis se ad Idolon convertat,
idque sollicito lustret, quia ex-
stat: *Nolitate converti ad Idola*. Quo
ipso prohibetur libros eorum [gen-
tilium Idololatrarum] legere, aut
ab eis quærere, quomodo colant,
cum eo ipso convertat se [ad Ido-
lon] de eoque cogitet; quia scri-
ptum est: *Ne forte Deos eorum in-
quiras* dicendo: qualis cultus iis ha-
bendus. Qui effigiem ejus anxius intuetur, & ad eam se convertit,
flagellandus. (α.) Jalkut p. 172. col. 2. (β.) Berachoth Jeruschalmi
p. 35. c. 1. p. 104. c. 2.

Levit. 19.
4.

וכל ההרהורים α. שגורמים לעקור
הדת, מוזהרין אנו שלא להעלות על
לבנו, מפני שרעתו של אדם קצרה,
ולא כל הרעות יכולין להשיג האמת על
בוריו, כי השטן יסיתנו למינות, וזה
שהזהיר התורה ולא תתורו אחרי
לבבכם, זו מינות, וכן לא ירהר,
מה למעלה מה למטה, חטא ע"א שקול
כנגד כל העבירות, לפיכך, המורה
בה, ככופר בכל התורה, והעובר ע"ז
נמקל ונתלה כמגדף:

Admonemur nullas cogitationes,
quæ in causa sunt, ut dejiciamur a
fundamento religionis in animum ad-
mittere. Inprimis cum noticia hu-
mana angusta sit, omnesque mentes,
veritatem, qua claritatem suam, as-
sequi nequeant, adversario nos ad
Apostasiam irritante. Atque hoc est,
cujus Lex nos admonet; *Non sequemi-
ni cogitationes vestras* h. est Apostasiam.
Pariter quid inferne, quid superne
sit, non cogitabit. Peccatum Ido-
latriæ omnibus transgressionibus
praeponderat. Quapropter, qui il-
lam profitetur, est quasi totam Le-
gem abnegaret. Qui Idola colit,
lapidabitur, & quemadmodum blasphemus suspendetur. [α.] Jalkut
p. 229. col. 2. Emendatio textus: *שלא להעלותה* R. Jehud. Leg. *להעלותה*

Num. 15.
39.

Exod. 22.
27.

מ'לח' שלא לגדף, שנ' א. אלוהים
לֹא תִקְלַל, דהיינו שמפרש השם
המיוחד, שאמר יכר יוסי את יוסי,
אע"פ שחזר בו תוך כדי דבור, אינו
כלום אלא נסקל, וכל הדיינים ועדים
סומכין את ידיהם, אחד אחד, על
ראש המגדף, ואומרים לו, דמך בראשך,
שאתה גורמת לך, שנ' וסמכו השומעים
את ידיהם:

Idolon cultu suo ne colas. Ita qui
se coram Baal Peor nudat, & lapides
coram Marculis jacit, lapidabitur.
Scriptum enim est in Parascha Jetro:
non coles ea. Sed coram Marculis se
nudans, quia illius cultus ea non est
ratio, liber est. [illud autem: non
coles ea, quod in Parascha Mischpa-
tim exstat, docet eum, qui Idolon
quodcunque aut amplexatur, aut o-
sculatur, si vel maxime hic colendi
modus ei non sit proprius, flagellan-
dum esse. Propterea ex facierum aquam eructantium ore non quis bi-
bet, quod quemadmodum oscula figens videatur. (α) Jalcut 81. col. 3.

Textus ita immutatur. וְגו' כדרך וגו'
Ita R. Jehuda. אבל פוער למרקולים
שאין דרך עבודתה בכן, פטור, ולא
חעברים שכפר' משפטים, ללמד למגפף
ולמגשק לכל ע"א, אפי' שלא כדרך
עבודת' שלוקה, לכן פרצופים המקלחים
מים, לא ישתה מפיו, שנרא' כמגשק;

Non adorabis ea: quamvis cultus
eorum forma hæc non sit. Quoniam
autem hic cultus in sanctuario usu
receptus est [delinquens] lapida-
tionis sit obnoxius. Quapropter ma-
ctans, spargens, fustitum faciens,
libamen fundens, quia cultus hic est
san-

Non blasphemato; quia legitur:
Deo non maledices. Hoc est, qui no-
men illud unicum expresse nominat,
quique dicit: Jose percutiat Jose.
Quamvis in medio sermonis se cor-
rexerit, nihil quidpiam ipsum juva-
bit, verum lapidabitur. Tum omnes
judices testesque ordine, convitiato-
ris illius ac blasphemi capiti manus
suas imponent, & alloquentur eum:
Sanguis tuus super caput tuum, propterea
quod ipse tu in causa fuisti. Scri-

ptum enim est: Imponent qui audient &c. (α.) Jalcut p. 95. c. 2.

Idolon cultu suo ne colas. Ita qui
se coram Baal Peor nudat, & lapides
coram Marculis jacit, lapidabitur.
Scriptum enim est in Parascha Jetro:
non coles ea. Sed coram Marculis se
nudans, quia illius cultus ea non est
ratio, liber est. [illud autem: non
coles ea, quod in Parascha Mischpa-
tim exstat, docet eum, qui Idolon
quodcunque aut amplexatur, aut o-
sculatur, si vel maxime hic colendi
modus ei non sit proprius, flagellan-
dum esse. Propterea ex facierum aquam eructantium ore non quis bi-
bet, quod quemadmodum oscula figens videatur. (α) Jalcut 81. col. 3.

Textus ita immutatur. וְגו' כדרך וגו'
Ita R. Jehuda. אבל פוער למרקולים
שאין דרך עבודתה בכן, פטור, ולא
חעברים שכפר' משפטים, ללמד למגפף
ולמגשק לכל ע"א, אפי' שלא כדרך
עבודת' שלוקה, לכן פרצופים המקלחים
מים, לא ישתה מפיו, שנרא' כמגשק;

Non adorabis ea: quamvis cultus
eorum forma hæc non sit. Quoniam
autem hic cultus in sanctuario usu
receptus est [delinquens] lapida-
tionis sit obnoxius. Quapropter ma-
ctans, spargens, fustitum faciens,
libamen fundens, quia cultus hic est
san-

1.
Et meel ja moistus on woi se eek wottap keelda/
Et Judaliste keel/ me pöhaks nimmetaks/
Neil oppetajalell/ kell kohus Jurlust belda/
Päks tarbiks ollema/ kui Sanna selletaks.

2.
Me kasiwo temma neil/ ke tedda moistwad/ annap/
Du ennemuisste jo/ ja nüüdkä täda weel/
Sepärrast kiretaks/ ke sedda murret kannap/
Et temma õjete saap kätte sedda keel.

3.
Seft ninda sammoti/ kui Hallikas meil anna/
Se keigke maggusamb/ ja keike selgemb wett/
Ninda Ebreä keel kaa pöha kirjja Sanna/
Meil annap selgembast keik töiste keelde ett.

4.
Ja ilma temmata ei sa küil naljalt täda/
Me Pöhat Prowetit on ülles kirjotand/
Me Jummal ohwridest/ ja kumbest lastnud säda/
Ja Judalestele eek weel on kulotand.

5.
Suur kahjo wastotik on iggal ajal olnud/
Kui rachwas sedda keeld on julgest põlganud/
Kül Jäht ja ridlemist se lebbi wahhest tullnud
Et pisut sedda keeld on häästi moistanud.

Mei

6.

Mei' õnsad wannamad/ ja monni õpperaja
 Kõl õnnis Luther kaa/ on järgest kahhesend/
 Et nemmad Rabbinid ep joudnud kätte saja/
 Ja noorest Põlwest so se ette murretsend.

7.

Niid Jummal tännatud/ weel lõidakõs ausat rahwast/
 Ke sedda Põha keeld on häästi kätte saand/
 Ke moistwad luggeda ja jälletada wahwast/
 Me läbbi Saadias ja toised kirjotand.

8.

Sijn on meil praego ka üks Kirko õpperaja
 Johannes Pastelberg, ke sedda tõcks teep/
 Sega et neutap hend ko õige Sälletaja
 Neist/ me on kirotand Rabbi Jehuda Lebh.

9.

Ke niid Sesuggo tõõ tahõ põhaks nimmetada/
 Woi se eck walskust teep/ eck lijakõs tunnistap;
 Sest asiad isii on so põhhad ütlematta/
 Rahhwast kaa sammoti/ kui kirri õppetap

10.

Eks Jummal armsaste/ kui õppetap ta sanna
 Neid wortnud ennesel keick muudse Rahwa ees?
 Eks annud kohhusid ja kombed Meelde panna/
 Et woiksid ellada keick Pühitsuse sees?

11.

Weel päleki sihs on se maa ja racwa loja
 Ni mitme wisiga neid hädas awitand/
 Neil on ta lähhitand keick esit' omma Poja/
 Ke armo õppetut neil truist kulotand.

Doch

12.

Doch on need rahwas hend ni tännomatta näitnud/
 Et nemmad ellades ep pannud rehale/
 Se suure armo: Tõõ/ Mega neid Jummal täitnud/
 Näid jättund Jummal/ ja lähnud wõrale

13.

Uks asst õmmeti me pärrast neid woip kita/
 Et põha kirija ikk on hoijand truiste/
 Doch on näid sepärrast küll mitte ilma siita/
 Sest selge sanna on need moistand sandiste.

14.

Nend' omme seisufsi need tühia koori naudsit
 Jummal Sanna Tuum need jättsid perrale/
 Kõl welias pididi tõõ need tehha jergest jaudsid/
 Se õige Teenistus jäi otse jerrele.

15.

Me tõõ seperrast on Prowetide sanna/
 Et nähhes filmaga need ollnud sõggedad/
 Ei püsi nemmad kaa weel nüüdki walgust kanna
 Waid on weel pimmedad/ ja meelest tiggedad.

16.

Ma jättan agga neid/ ja wottan tännõ anda/
 Sell auusa Issandal ta waewa neggemast.
 Kaa pallun Jummalad/ et tahaks hoole kanda
 Ni häästi Temmast/ ko ta auusa Emmandast.

Ebrea keele kituse ja selle auusa kirko
 issanda auu on sedda kirjotand

Carolus Schultén.

SON-

SONNET.

Sie frohe Morgen-Röht verkündiget den Tag/
Und wo *Aurora* schon aus ihren Lager steigt/
Auch ihre güldne Haar und hellen Purpur zeigt;
So eilt die *Phæbus* selbst mit ihren Pferden nach/
Und macht die ganze Welt ganz munter frisch und wach:
So auch/wenn man schon sieht die Knospen an den Zweigen/
Und das die Blüthe bald zum reiffen sich wil neigen/
Nacht sich die Zeit/da man die Früchte sammeln mag.
Da nun Herr **PLATEBERG** seine Gelehr/
fahmkeit
Mit lichten Flammen strahlt auff unsern *Pindus* heut;
So wird in kurgern Sie zu **H. H. HERN** *GRAD* auffgehn/
Und sein verdienter Ruhm/an unsern *Zenith* stehn;
Ja da sein Lob ist blüht/wird bald die Erndte seyn/
Ein wohlbefrangt's Haupt und neuer Wür-
den Schein.

Eifertig dennoch dienstfertig hat
dieses auffsehen und zur *gratula-*
tion insinüiren wollen

Joach. Höpner.

